

Research Article

Dor: 20.1001.1.25385968.1401.17.1.12.2

Analysis and Evaluation of Viability in Urban Worn-out Textures (A Case Study of Shahindej)

Hassan Hekmat nia^{1*}, Mir Najaf Mousavi², Nobakht Sobhani³, Sina Salmanzadeh⁴

1. Associate Professor, Department of Geography & Urban Planning, Payam-e-Noor University, Tehran, Iran

2. Professor, Department of Geography, Urmia University, Urmia, Iran

3. Ph.D in Geography & Urban Planning, Tehran Research Sciences Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

4. M.A in Urban Planning, Faculty of Architecture and Urban Planning, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran

* Corresponding author: Email: ehsanhekmatnia@gmail.com

Receive Date: 11 June 2020

Accept Date: 28 December 2020

ABSTRACT

Introduction: Viability is one of the new approaches in alleviating environmental, economic, and social problems of cities based on their potentials and needs. Since urban worn-out textures are faced with economic, physical, and environmental problems among others, considering the viability approach along with its standards is effective in reducing the above-mentioned problems and improving the quality of life as well as the efficiency of urban management.

Research aim: The present study aims to analyze the viability indices across the worn-out texture of Shahindej city.

Methodology: A This paper is a descriptive-analytic research and is applied in terms of purpose. A questionnaire was distributed among 25 participants via simple random sampling. Five influential factors (social, economic, environmental, physical, and administrative) affecting the viability in Shahindej city were examined. The Fuzzy IHP method was used to analyze the data.

Studied Areas: The study was conducted in Shahin Daj city in the southeastern province of West Azerbaijan.

Results: The findings of the study reveal that the most important viability factors in the old texture of the Shahindej city include the participation rate index (0.229) in the social domain, the amount of household income and expenditure (0.211) in the economic domain; the provision of financial facilities for the residents(0.185) in the administrative domain, the amount of compactness and fineness of buildings (0.138) in the physical domain, and the quantity and distribution index of green space(0.230) in the environmental domain.. Finally, the strengths, weaknesses, opportunities and threats to the viability of Shahindaj were investigated.

Conclusion: The worn texture in ShahinDej city is facing many problems in different dimensions and planning to increase its viability should be at the forefront of planners and city managers to provide sustainability in them.

KEYWORDS: Urban Compression, Cultural Capital, Distribution, Urban Texture, Cultural Sustainability

فصلنامه علمی مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی
دوره ۱۷، شماره ۱ (بیاپی ۵۸)، بهار ۱۴۰۱
شاپای چاپی ۰۹۶۸-۲۵۳۵ شاپای الکترونیکی X۰۹۵۵-۲۵۳۸
<http://jshsp.iaurasht.ac.ir>
صص. ۴۷-۳۳

Dor: 20.1001.1.25385968.1401.17.1.12.2

مقاله پژوهشی

تحلیل و ارزیابی زیست‌پذیری در بافت‌های فرسوده شهری (مطالعه موردی: شاهین‌دژ)

حسن حکمت‌نیا^{۱*}، میر نجف موسوی^۲، نوبخت سبحانی^۳، سینا سلمانزاده^۴

۱. دانشیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه پیام‌نور، تهران، ایران

۲. استاد گروه جغرافیا، دانشگاه ارومیه، ارومیه، ایران

۳. دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، واحد علوم و تحقیقات تهران، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

۴. دانش آموخته کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی شهری، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران

* نویسنده مسئول: Email: ehsanhekmatnia@gmail.com

تاریخ دریافت: ۲۲ خرداد ۱۳۹۹

تاریخ پذیرش: ۰۸ دی ۱۳۹۹

چکیده

مقدمه: زیست‌پذیری یکی از رویکردهای جدید در راستای کاهش مشکلات زیست‌محیطی، اقتصادی، اجتماعی شهرها بر مبنای ظرفیت‌ها و نیازهای آن است. از آنجا بافت‌های فرسوده با مشکلات اقتصادی، کالبدی، زیست‌محیطی و ... مواجه‌اند، توجه به رویکرد زیست‌پذیری و استانداردهای آن در کاهش مشکلات فوق و ارتقای کیفیت زندگی و کارآمدی مدیریت شهری مؤثر است.

هدف: پژوهش حاضر باهدف، تحلیل شاخص‌های زیست‌پذیری در بافت فرسوده شهر شاهین‌دژ تدوین شده است.

روش‌شناسی تحقیق: این مقاله از نوع روش توصیفی-تحلیلی و از لحاظ هدف کاربردی است. این پرسشنامه بین ۲۵ نفر به صورت تصادفی ساده توزیع گردید و پنج عامل از عوامل مؤثر بر زیست‌پذیری شهر شاهین‌دژ (اجتماعی، اقتصادی، زیست‌محیطی، کالبدی و مدیریتی) مورد بررسی قرار گرفتند. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش AHP Fuzzy استفاده شده است.

قلمرو جغرافیایی پژوهش: این پژوهش در شهر شاهین‌دژ در جنوب شرقی استان اذربایجان غربی انجام شده است.

یافته‌ها: نتایج تحقیق نشان می‌دهد که در بخش اجتماعی، شاخص میزان مشارکت (۰/۲۲۹)؛ در بخش اقتصادی، میزان درآمد و هزینه خانوار (۰/۲۱۱)، در بخش مدیریتی، ایجاد تسهیلات مالی برای ساکنان بافت (۰/۱۸۵)؛ در بخش کالبدی، میزان فشردگی و ریزدانی ساختمان‌ها در بافت (۰/۱۳۸) و در بخش زیست‌محیطی شاخص کمیّت و توزیع پراکنش فضای سبز در سطح بافت‌های فرسوده (۰/۲۳۰) از اهمیت بیشتری قرار دارند و نشان‌دهنده میزان اهمیت هر یک از آن‌ها در زیست‌پذیری بافت‌های فرسوده است. در پایان نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها پیش روی زیست‌پذیری شهر شاهین‌دژ مورد مطالعه قرار گرفتند.

نتایج: بافت فرسوده در شهر شاهین‌دژ با مشکلات عدیده‌ای در ابعاد مختلف مواجه است و برنامه‌ریزی برای افزایش زیست‌پذیری در آن باید در سرلوحه برنامه‌ریزان و مدیران شهری قرار بگیرد تا پایداری در آن‌ها فراهم گردد.

کلیدواژه‌ها: زیست‌پذیری، بافت فرسوده، توسعه پایدار، شاهین‌دژ

مقدمه

در حال حاضر، ۵۵ درصد از جمعیت جهان در مناطق شهری زندگی می‌کنند، انتظار می‌رود تا سال ۲۰۵۰ این نسبت به ۶۸ درصد افزایش یابد. پیش‌بینی‌ها نشان می‌دهد که (United Nations, 2020: 1) جمعیت شهری جهان از ۷۵۱ میلیون نفر در سال ۱۹۵۰ با سرعت به ۴/۲ میلیارد نفر در سال ۲۰۱۸ رشد کرده است (Mikovitsa et al., 2014: 1148). این رشد باعث توسعه و گسترش شهرها گردیده است (Razavian, 2010: 194) و از مهم‌ترین پیامدهای آن در کنار تأمین زیرساخت‌های مناسب شهری برای ساکنین و مهاجرین شهرها، به وجود آمدن بافت‌های نامنظم و فرسوده پیرامون شهرها (Mousavi et al., 2012: 106) و همچنین کمبود مسکن، گسستگی رابطه بین شهر و طبیعت، آلودگی هوا و... می‌شود. توزیع نابرابر فرصت‌ها و امکانات اقتصادی، اجتماعی تهدیدی جدید برای حصول توسعه متعادل و متوازن است و دستیابی به وحدت و یکپارچگی را دشوار می‌نماید (Shankar & Shah, 2003: 1422). این عوامل نه تنها سیاست‌های شهرسازی را به‌طور وسیعی تحت‌الشعاع قرار داده، بلکه تبعات حاصل از آن در تشدید مسائل اقتصادی، اجتماعی و سیاسی، مدیریتی و محیط زیستی جوامع نقش اساسی داشته است (Ghaffarian Bahraman et al., 2016: 46). در همین راستا، می‌توان گفت که تمدن کنونی بیش‌ازپیش شهری شده و رشد شهری، مرزبندی‌های کالبدی-اجتماعی و پیچیده شدن روزبه‌روز سکونتگاه‌های شهری پیامدهای ناگواری را بر پیکر هستی اجتماعی وارد آورده که نتیجه این امر، نمایان شدن ناپایداری در زیست‌بوم‌های شهری است (Mohammadi Dahcheshmeh, 2012: 6). در رابطه با بافت‌های فرسوده شهری، هر محله دارای چالش‌های مختص به خود است (Alison Hope, 2018: 282) و مسائل و پیچیدگی‌های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی و شیوه خود را دارد. این محلات و بافت‌ها از یکسو دارای ریشه‌های سکونتی ارزشمند با غنای فرهنگی، اجتماعی و معماری است و از سوی دیگر به جهت فرسودگی شدید، میزان بالای جرائم، نبود دسترسی مناسب به خدمات شهری و بهداشتی، وجود فقر اقتصادی، وجود معضلات اجتماعی، عدم امکان امدادسانی مناسب در مواقع بحران و نیز عدم تطابق بازندگی امروز شهری و شهرسازی مدرن دارای مشکلات رو بنایی و زیرساختی هستند (Sarvar et al., 2018: 97). همین مشکلات عامل اصلی کاهش کیفیت زندگی در این بافت‌ها است (Soltanzadeh, 2009: 3). لذا رسیدن به پایداری، تعادل و عدالت در محیط شهر مستلزم درک تحلیلی از وضع موجود به‌وسیله تحلیل تعادل عدالت و پایداری زیست‌محیطی در شهر است (Tahmasebizade & khademolhoseiny, 2018: 18).

بنابراین، توجه به مفهوم تقویت وضعیت اجتماعی و افزایش زیست پذیری در بافت‌ها نقش اساسی در مدیریت این بافت‌ها خواهد داشت. در نتیجه پی بردن به رفع اختلافات و تفاوت‌های موجود و سیاست‌گذاری برای رفع معضلات بافت‌های فرسوده و کاهش نابرابری در شهر شاهین‌دژ توجه به رویکرد زیست پذیری است که ابزاری مهم در برنامه‌ریزی شهری به شمار می‌رود. این شهر با بیش از ۵۰ هکتار بافت فرسوده نقش مهمی در افزایش مهاجرت از این مکان‌ها به علت مناسب نبودن زیست پذیری در این مناطق است. در حالی که این بافت‌ها پتانسیل‌های بالای توسعه در ابعاد مختلف (اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و کالبدی) دارند. به‌طوری‌که در بخش اقتصادی، مهم‌ترین ذخیره زمین برای شهر جهت اسکان جمعیت می‌باشد. در بخش فرهنگی، خاستگاه شهر امروزی و یادگاری از فرهنگ و تاریخ پیشین است. در بخش اجتماعی، ضامن زندگی انسان‌ها هستند. در نهایت از لحاظ کالبدی، باوجود همه نارسائی‌ها هنوز دارای ارزش‌های معماری، شهرسازی و باستان‌شناسی بی‌نظیری می‌باشند (goncalves, 2009: 2894). زیست پذیری مجموع عواملی است که به کیفیت زندگی اجتماعی (Teng Chye, 2012: 62)، از جمله محیط ساخته شده و طبیعی، رونق اقتصادی، ثبات اجتماعی و عدالت، فرصت آموزشی و امکانات تفریحی می‌افزاید (Song, 2011). زیست پذیری به‌صورت محلی شکوفا می‌شود، نه به‌صورت متمرکز. آن را نمی‌توان برنامه‌ریزی کرد، اما باید به صورت اساسی مورد بررسی قرار گیرد. زیست پذیری نیاز به ترویج و مسئولیت مدنی دارد. زیست پذیری برای همه افراد جامعه در جهت توزیع عادلانه مسکن، شغل، مراقبت‌های بهداشتی، آموزش و ارزش اجتماعی است (Saitluanga, 2013). زیست پذیری، مفهومی پیچیده و چندبعدی است (Knox, 2011)؛ همین امر سبب شده تاکنون تعریف روشنی از این مفهوم ارائه نگردد (Leby & Hashim, 2010) که عوامل آن شامل بسیاری از ویژگی‌ها و حالات پیچیده است؛ مانند تعریف کمیسیون براتلند از پایداری بیان کردند زیست پذیری شامل توانایی یک جامعه برای برآورده کردن "نیازهای حاضر بدون به خطر انداختن توانایی نسل‌های آینده برای برآورده کردن نیازهای خود" (World Commission on Environment & Development, 1987) است.

زیست پذیری همراه با پایداری، تقاضا برای برابری بین نسلی را بررسی می‌کند و محدودیت‌های ایجادشده توسط شرایط اکولوژیکی مانند منابع طبیعی خاص مانند سوخت‌های فسیلی را تشخیص می‌دهد. زیست پذیری شامل نیازهای گسترده انسانی

اعم از غذا و امنیت، بیان فرهنگی و حس تعلق به یک جامعه یا مکان است. زیست پذیری به‌عنوان مفهومی در جنبش شاخص‌های اجتماعی در دهه ۱۹۶۰ ظاهر شد و فرضیات اساسی در مورد رابطه بین رفاه اقتصادی، اجتماعی و ماهیت پیچیده مادی، اجتماعی و سلامت غیرمادی را زیر سؤال برد. زیست پذیری همراه با کیفیت زندگی می‌تواند به رضایت یک شهروند از محیط‌های مسکونی، ترافیک، نرخ جرم، فرصت‌های شغلی و یا میزان فضاهای باز اشاره کند (Myers, 1988). مفهوم زیست پذیری کمک می‌کند تا کیفیت زندگی را برای تمام اعضای یک جامعه یا ساکنان یک مکان و اینکه چگونه فعالیت‌ها و انتخاب‌های این افراد بر زندگی نسل‌های آینده تأثیر خواهد گذاشت در نظر گرفته شود. به‌عنوان یک مفهوم چندجانبه، زیست پذیری به ارزیابی تأثیرات فزاینده اقدامات عمومی و خصوصی و موفقیت در اقدامات شهری کمک می‌کند و به جذب برخی از اثرات و ارزش‌های مثبت توسط مکانیزم‌های بازار کمک می‌کند. این مکانیزم‌ها شامل سیاست‌های وام و سرمایه‌گذاری، ارزیابی‌های ریسک/پاداش و مشتری، تجارت و تصمیمات خرید دولتی می‌شود (National Academies Press, 2002: 24). مطالعات انجام شده در مورد زیست پذیری نشان می‌دهد که زیست پذیری را هم با توجه به زیرساخت‌های شهری و هم با توجه به افکار عموم مردم در نظر گرفت (Ruth & Franklin, 2014: 5). دونالد آپلپارد که در سال ۱۹۸۱ کتاب خود را در رابطه با زیست پذیری منتشر کرد، زیست پذیری را به برنامه‌ریزان و طراحان شهری به ویژه به حمل‌ونقل مرتبط کرد. کاربرد زیست پذیری در رسانه مربوط به برنامه‌ریزی، در سال ۱۹۹۹ با دستور جرج/کلینتون، چارچوبی برای هماهنگی و اضافه کردن میلیاردها دلار بودجه برای "ابزار و منابع جدید" برای حفظ فضای سبز، کاهش تراکم ترافیک و پیگیری راهبردهای "رشد هوشمندانه" منطقه‌ای ایجاد شد (Lewis & Herrman, 2017: 3). بورتون و همکارانش (۲۰۰۳)، زیست پذیری را به عنوان محرک تغییرات در زیرساخت‌ها، شکل شهری و مؤسساتی که پس‌انداز، زندگی سالم و جوامع فعال را ترویج می‌کنند و همچنین حفاظت از مناطق روستایی برای تولید غذا را در دستور کار خود قرار داده‌اند، استفاده کردند. در مطالعاتی دیگر از دوویر و مسینگل نشان می‌دهد که یکی از دیدگاه‌های رایج در رابطه با زیست پذیری مربوط به ویژگی‌های کالبدی ساختمان‌ها، خیابان‌ها و بلوک‌های ساختمانی در حال توسعه است. آن‌ها عنوان کردند که این رویکرد به‌طور گسترده در برنامه‌ریزی طراحی و معماری شهری استفاده می‌شود که در آن زیست پذیری به عنوان یک فرآیند طراحی خلاق برای تولید مدل‌های فیزیکی و موضوعات فیزیکی که شامل عملکردهای اقتصادی و اجتماعی شهرنشینی است تلقی می‌شود (Kashef, 2016: 3). مطالعاتی از سایتلانجا (۲۰۱۴) نشان می‌دهد که محله‌های مرکزی در مقایسه با محله‌های حاشیه‌ای و پیرامونی آن زیست پذیر تر هستند. همچنین نشان می‌دهد که بین ابعاد دینی و ذهنی زیست پذیری رابطه معنی‌داری وجود ندارد. فوریه و همکاران (۲۰۱۶) در مقاله‌ای با عنوان ارزیابی زیست پذیری در مراکز شهری با تداوم ریخت‌شناسی شهری، نتایج تحقیق نشان می‌دهد ما یک کار مقدماتی بر اساس مقایسه بین سه ریخت‌شناسی ارائه دادیم تا به بعضی از سرنخ‌ها و نتایج ارائه شود. هارگویز و همکارانش (۲۰۱۹) مدل‌سازی تأثیرات آینده برنامه‌ریزی فضایی شهری بر زیست پذیری گزینه‌های عرضه‌ی آب، یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد پیش‌بینی تراکم مسکونی، بارندگی می‌توان قیمت مصرفی آب را در مطالعات محلی به صورت دقیق‌تر نشان دهد تا برنامه‌ریزی مکانی پتانسیل صرفه‌جویی در مصرف را آینده را تحت تأثیر قرار دهد. جانزویچ و ندیایی (۲۰۱۷) در مقاله‌ای با عنوان بررسی میزان زیست پذیری پروژه‌های مرکز تجمیع شهری، یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که سازمان کارآمد عملیات توزیع تأثیر عمده‌ای بر دوام مالی دارد و مقاله‌ی حاضر بر تأثیر اندازه وسایل نقلیه و منطقه خدمات در سودآوری را مورد بحث قرار داده است. از سایر مطالعات در این زمینه می‌توان به اثرات انسجام شهری بر زیست پذیری شهری: مقایسه حومه‌های داخلی و خارجی شهر بریسیان از مک‌گرا و والترس (۲۰۱۲)؛ زیست پذیری برای همه: محدودیت‌های مفهومی و کاربردهای عملی آن از روث و فرانکلین (۲۰۱۴)؛ زیست پذیری و پایداری؛ چالش‌های اجتماعی و تکنیکی برای شهرهای قرن بیست و یکم از نیوتن، (۲۰۱۲) و زیست پذیری در واحدهای همسایگی متراکم، مورد شهر داکا از ساتو و چیو (۲۰۱۹) اشاره کرد. طلایی انبوهی و همکارانش (۱۳۹۸) در پژوهشی به ارزیابی زیست پذیری در بافت‌های فرسوده شهری منطقه یک قزوین پرداخته‌اند و نتایج آن‌ها نشان می‌دهد که بافت‌های فرسوده ناحیه یک از نظر شرایط اجتماعی، کالبدی-فضایی و زیست‌محیطی مطلوب بوده و در وضعیت نسبتاً مطلوبی قرار دارد. سلیمانی مقدم و همکارانش (۱۳۹۷) در پژوهشی به تحلیل زیست پذیری و سرزندگی بافت‌های فرسوده محله عامری شهر اهواز پرداخته‌اند و نتایج آن‌ها نشان می‌دهد که بافت محله عامری از لحاظ سرزندگی، ضعیف است؛ آسایش اقلیمی پراهمیت‌ترین مؤلفه و تنوع زمان فعالیت کم اهمیت‌ترین مؤلفه در ارتقاء سرزندگی در این بافت بوده است. ایراندوست و همکاران (۱۳۹۴)، در مقاله‌ای تحت عنوان شاخص زیست پذیری در محیط‌زیست شهری در بخش مرکزی شهر مقدس قم به این نتیجه رسیده‌اند که سیاست‌های عدم تمرکز فعالیت‌ها، تغییر در سیاست توسعه مبتنی بر خودرو، تلاش برای تثبیت ساکنان قدیمی منطقه (نوسازی، بهبود کیفیت) خدمات محله) و چنین مواردی باید به منظور اتخاذ تصویب شود. رشیدی حصار و همکاران

(۱۳۹۶) در پژوهشی به تحلیل فضایی منطقه کلانشهری تبریز با رویکرد زیست پذیری پرداخته‌اند و نتایج آن‌ها نشان می‌دهد که زیست پذیری منطقه کلانشهری تبریز با میانگین $2/86$ و آماره $T 4.75$ در حد متوسط قرار داشته و با توجه به مطلوبیت عددی آزمون (۳)، می‌توان گفت آماره تی تمامی اباد زیست پذیری منطقه کلانشهری تبریز قابل قبول است. زیست پذیری به‌عنوان یک مفهوم مهم در زمینه برنامه‌ریزی ظاهر شده است. به‌طور فزاینده‌ای، سیاست و تلاش‌های برنامه‌ریزی اجتماعی در تمام سطوح حکمرانی از عبارت "زیست پذیری" اغلب در توصیف اهداف بلندمدت استفاده می‌کند. زیست پذیری در طیف وسیعی از شرایط در زمینه برنامه‌ریزی استفاده می‌شود: حمل‌ونقل، توسعه اجتماعی، تاب‌آوری و بسیاری از زیرمجموعه‌های دیگر زیست پذیری را مورد استفاده قرار داده‌اند. زیست پذیری در تعدادی از زمینه‌های دیگر نیز مورد استفاده قرار می‌گیرد که برخی از آن‌ها ارتباط نزدیکی با برنامه‌ریزی دارند (به عنوان مثال، رفاه و کیفیت زندگی). اگرچه مفهوم زیست پذیری اغلب در طرح‌ها و برنامه‌های شهری مورد استفاده قرار می‌گیرد، اما مفهوم زیست پذیری چندین تعریف دارد. تلاش‌ها برای تعریف زیست پذیری، طیف وسیعی از موضوعات خاص را ایجاد کرده‌اند. درک روش‌هایی که در آن زیست پذیری مورد استفاده قرار می‌گیرد به‌وسیله برنامه‌ریزان و جوامع مختلف مورد بررسی قرار می‌گیرد. در این میان، بافت‌های قدیمی شهرها که زمانی از انسجام فضایی و عملکردی مناسب و منسجم برخوردار بوده‌اند، اکنون در پی تغییر الگوی زیست و شکل‌گیری نیازهای جدید دچار نارسایی‌های کالبدی-فضایی شدیدی گردیده‌اند. این تنگناها و تبعات اجتماعی و اقتصادی ناشی از آن، به‌گونه‌ای دوسویه موجب پایین آمدن زیست پذیری و کیفیت زندگی در بافت‌های قدیمی شهری شده است (Ghasami & Rahmani, 2013: 1). باوجود این، افزایش زیست پذیری در این بافت‌ها باعث می‌شود که فضاهای سبز که هوای پاک و آب را فراهم می‌کند، حفظ شود و همچنین امنیت خانواده‌ها را برای رفتن به مکان‌های تفریحی و استراحتگاه‌ها تأمین کند. علاوه بر موارد فوق، باعث تقویت سیستم‌های حمل‌ونقل موجود و گسترش استفاده از حمل‌ونقل پایدار؛ بازگرداندن ارزش جامعه از طریق تقویت مشارکت شهروندان و بخش خصوصی در برنامه‌ریزی محلی از جمله احداث مدارس و سایر امکانات عمومی؛ ارتقاء همکاری میان جوامع هم‌محلی و شهرها برای توسعه استراتژی‌های رشد منطقه‌ای و پرداختن به مسائل مشترک مانند جرم و جنایت؛ و بهبود وضعیت اقتصادی با ترویج کیفیت بالای زندگی می‌گردد (Lewis & Herrman, 2017: 1-2).

زیست پذیری در کنار پایداری در این بافت‌ها می‌تواند به عنوان یک اصل راهنما برای برنامه‌ریزی و سیاست برنامه‌ریزی شهری مورد استفاده قرار می‌گیرد. به عنوان یک مفهوم ملموس، زیست پذیری شکل عمومی سرمایه‌گذاری زیرساخت‌های شهری و همچنین رقابت بین شهرها برای جذب مردم، جوامع سرمایه‌گذاری و سرمایه انسانی متحرک است. چالش‌ها و رقابت‌هایی در زیست پذیری در کنار پایداری در این بافت‌ها می‌تواند به عنوان یک اصل راهنما برای برنامه‌ریزی و سیاست برنامه‌ریزی شهری مورد استفاده قرار می‌گیرد. به عنوان یک مفهوم ملموس، زیست پذیری شکل عمومی سرمایه‌گذاری زیرساخت‌های شهری و همچنین رقابت بین شهرها برای جذب مردم، جوامع سرمایه‌گذاری و سرمایه انسانی متحرک است. چالش‌ها و رقابت‌هایی در شهرها بخصوص در بافت‌های فرسوده برای زیست پذیری و پایداری به‌وفور یافت می‌شوند. دولت‌ها، مطبوعات مردمی و دانشگاهیان به‌طور فزاینده‌ای بر مفهوم زیست پذیری و استدلال این‌که افراد دارای حق "سکونت" هستند، تمرکز دارند. زیست پذیری بیشتر در مناطقی رایج است که اکثریت مردم در آنجا ساکن هستند، جایی که بخش عمده فعالیت‌های اقتصادی و مصرف در آن صورت می‌گیرد که در آن تأثیرات محیطی بر جامعه با توجه به تراکم بالا و تعداد سکنه بالا و دارایی‌های اقتصادی در معرض خطر بیش از بخش‌های دیگر شهر است. برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران مرتبط با ایجاد یا حفظ شهرهای قابل سکونت، مدت طولانی است که از "زیست پذیری" به عنوان یک اصل راهنما برای سرمایه‌گذاری و تصمیم‌گیری استفاده می‌کنند که محیط اجتماعی، اقتصادی، فیزیکی و بیولوژیکی را شکل می‌دهد (Ruth & Franklin, 2014: 18).

سطح کل محدوده بافت فرسوده شاهین‌دژ برابر با ۵۰ هکتار است که از این مقدار حدوداً $43/15$ هکتار به فضای ساخته‌شده و $6/85$ هکتار آن را فضاهای باز و کاربری‌ها غیرشهری تشکیل می‌دهد. از میان کاربری‌ها، کاربری مسکونی و معابر بیشترین مساحت از بافت فرسوده را به خود اختصاص داده است به‌طوری‌که مساحت این دو کاربری بیش از ۷۲ درصد از کل محدوده است. تراکم خالص جمعیت با در نظر گرفتن ۵۱۷۹ نفر در وضع موجود ساکن در بافت ۱۲۰ نفر در هکتار است و تراکم ناخالص آن ۱۰۴ نفر در هکتار بوده و سهم سرانه خالص $83/32$ مترمربع می‌باشد. آنچه در بین کاربری‌های بافت فرسوده قابل لمس و مشهود است عدم وجود فضای سبز است. وجود چنین فضاهایی نه تنها به دلیل اهمیت تفریحی آن‌ها، بلکه به دلیل نقش مهمی که در حفظ تعادل محیط‌زیست شهری و تعدیل آلودگی هوا دارند می‌تواند در پرورش روحی و جسمی شهروندان ساکنان در بافت‌های فرسوده گردد و در نتیجه باعث افزایش سرزندگی، زیست پذیری این مناطق گردد. درحالی‌که عدم توجه به عدم مدیریت صحیح آن‌ها

تبعاتی زیان باری از جمله کاهش زیست پذیری، کیفیت زندگی برای شهر و شهروندان به همراه خواهد داشت؛ بنابراین مدیریت صحیح آن‌ها یکی از مؤلفه‌های اساسی در توسعه پایدار محسوب می‌شود و این امر در سایه برنامه‌ریزی دقیق امکان پذیر است. این پژوهش، باهدف شناسایی جایگاه وضع موجود بافت فرسوده‌ی شهر شاهین‌دژ به لحاظ شاخص‌های زیست پذیری تدوین شده است. بر این اساس پژوهش حاضر به دنبال پاسخ به سوال‌های زیر است:

- مهم‌ترین مؤلفه‌های اثرگذار در زیست پذیری بافت فرسوده در شهر مورد مطالعه در بخش‌های اقتصادی، کالبدی، مدیریتی و در بخش زیست‌محیطی کدام‌اند؟
- مهم‌ترین عوامل داخلی و خارجی در بافت‌های فرسوده کدام‌اند؟

روش پژوهش

با توجه به رویکرد پژوهش حاضر، نوع تحقیق کاربردی- توسعه‌ای و روش آن توصیفی- تحلیلی است. داده‌های مورد نیاز به روش کتابخانه‌ای از منابع مختلف آماری جمع‌آوری شدند و اطلاعات آن‌ها شامل ۴۴ شاخص است (جدول ۱). جامعه آماری برای انجام این پژوهش ۲۵ نفر از مسئولان، خبرگان و کارشناسان باتجربه شهرداری‌ها، راه و شهرسازی و ... است که به صورت تصادفی ساده انتخاب شده‌اند و همچنین جهت تجزیه و تحلیل یافته‌ها از تکنیک AHP فازی (FAHP) استفاده شد. برای انجام مقایسات زوجی معیارها نسبت به یکدیگر در پرسشنامه از متغیرهای زبانی استفاده شده است. "متغیرهای زبانی" متغیرهای هستند که مقادیرشان اعداد نیستند، بلکه لغات یا جملات یک زبان طبیعی یا ساختگی هستند. هر چند تئوری مجموعه‌های فازی فقط با مدل‌های ریاضی سروکار دارد، اما امکان مدل‌سازی لغات و عبارات یک زبان طبیعی را به کمک متغیرهای زبانی می‌دهد. نحوه رتبه‌بندی این متغیرها به صورت جدول (۲) نشان داده شده است. در این فرآیند متناسب با داده‌های مورد نیاز پژوهش از روش کتابخانه‌ای و منابع مرجع در رابطه با موضوع مورد مطالعه برای گردآوری اطلاعات بخش توصیفی و از روش پیمایشی به صورت بررسی‌های میدانی و مصاحبه به عنوان ابزار گردآوری داده‌های بخش تحلیلی پژوهش استفاده شده است.

جدول ۱. عوامل مؤثر بر زیست پذیری بافت‌های فرسوده

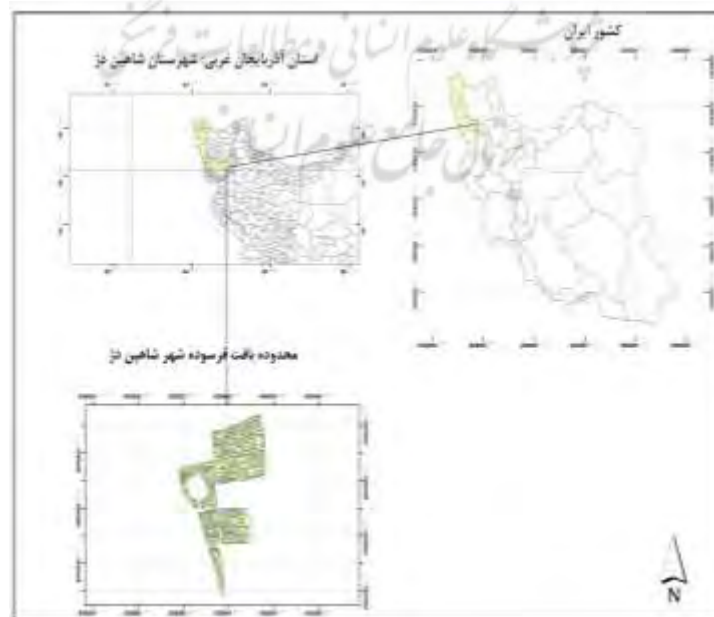
بعد	زیر شاخص	بعد	زیر شاخص
اجتماعی	A1 = میزان امنیت اجتماعی	اقتصادی	B1 = میزان درآمد و هزینه خانوار
	A2 = میزان مشارکت		B2 = تمایل ساکنان به سرمایه‌گذاری در بافت
	A3 = میزان تمایل ساکنان به سکونت در بافت		B3 = میزان صرفه و ارزش اقتصادی بافت
	A4 = میزان سطح فساد اجتماعی در بافت‌های فرسوده		B4 = میزان دسترسی به خدمات عمومی و زیرساخت‌های شهری
	A5 = میزان حس تعلق به مکان		B5 = دسترسی آسان به امکانات تفریحی و سرگرمی
	A6 = میزان رضایت ساکنان از امکانات و تسهیلات بافت فرسوده		B6 = فرصت‌های درآمدزایی از طریق جاذبه‌های گردشگری
	A7 = کیفیت تعامل‌های اجتماعی		B7 = تمایل بخش خصوصی به سرمایه‌گذاری در بافت
	B8 = میزان ارزش اقتصادی زمین و مسکن در بافت‌های فرسوده		E1 = میزان فشرده‌گی و ریزدانی ساختمان‌ها در بافت
مدیریتی	C1 = میزان علاقه مردم به مشارکت در طرح‌ها	E2 = میزان تراکم جمعیت در بافت‌های فرسوده	
	C2 = ایجاد تسهیلات مالی برای ساکنان بافت	E3 = کیفیت معابر و پیاده‌روها در داخل بافت‌های فرسوده	
	C3 = فرسودگی بافت محله	E4 = وضعیت ایمنی واحدهای مسکونی	
	C4 = مدیریت یکپارچه در میان نهادها و سازمان‌ها	E5 = سازگاری ابعاد معابر بافت و تراکم طبقات	
	C5 = توجه ابعاد مختلف طرح‌های بافت به ساکنان	E6 = نفوذپذیری	
	C6 = اعتماد به تصمیمات شورای شهری و شهرداری	E7 = کیفیت مطلوب سیما و منظر شهر در محدوده بافت	
زیست محیطی	C7 = مشارکت در تصمیمات شورای شهری و شهرداری	E8 = کیفیت و میزان استحکام ابنیه‌ها	
	C8 = حضور مدیریت شهری در محله‌ها	E9 = میزان برخورداری بافت‌های فرسوده از سیستم دفع بهداشتی و فاضلاب مناسب	
	C9 = ارائه خدمات مناسب حمل‌ونقل برای شهروندان	E10 = مساحت مناسب و کافی	
	D1 = میزان کیفیت هوا	E11 = میزان مناسب بودن وضعیت میلمان شهری	
	D2 = کمیت و توزیع پراکنش فضای سبز در سطح بافت‌های فرسوده	E12 = کیفیت ساختمان‌های آموزشی در بافت‌های فرسوده	
	D3 = کیفیت جمع‌آوری زباله و دفع آن	E13 = میزان احساس راحتی در بافت‌های فرسوده	
	D4 = آلودگی‌های ناشی از کارگاه‌های صنعتی		
D5 = خانوارهای برخوردار از سیستم فاضلاب استاندارد			
D6 = کیفیت جمع‌آوری آب‌های سطحی			
D7 = آرامش و فقدان آلودگی صوتی			

جدول ۲. طیف‌های فازی برای انجام مقایسه بین دو مشخصه بر اساس متغیرهای زبانی

معیارهای زبانی	معادل قطعی	اعداد فازی مثلثی متناظر
به یک اندازه مهم	۱	۱ و ۱ و ۱
بینابین	۲	۱ و ۲ و ۳
کمی مهم‌تر	۳	۲ و ۳ و ۴
بینابین	۴	۳ و ۴ و ۵
نسبتاً مهم‌تر	۵	۴ و ۵ و ۶
بینابین	۶	۵ و ۶ و ۷
بسیار مهم‌تر	۷	۶ و ۷ و ۸
بینابین	۸	۷ و ۸ و ۹
مطلقاً مهم‌تر	۹	۸ و ۹ و ۱۰

قلمرو جغرافیایی پژوهش

شهر شاهین‌دژ با مسافتی حدود ۲۲۵ کیلومتر در جنوب شرقی استان آذربایجان غربی و بین مدارهای ۲۴-۳۶ درجه تا ۵-۳۷ درجه عرض شمالی و ۱۵-۴۶ درجه تا ۵۹-۴۶ درجه طول شرقی واقع شده است (شکل ۱). این شهر در اولین سرشماری عمومی کشور در سال ۱۳۳۵ به‌عنوان شهر محسوب گشته است. در همین دهه ۴۱۹۵ نفر جمعیت داشته است که این رقم در ۱۳۸۵ به ۳۴۲۰۴ نفر و در سرشماری ۱۳۹۰ به ۳۸۳۶۹ نفر و این مقدار در سال ۱۳۹۵ به ۴۳۱۳۱ رسیده است (Iran Statistics Center, 2016: 1956). که این افزایش جمعیت بیشتر به خاطر تمرکز خدمات برتر نسبت به نقاط دیگر شهرستان این شهر از یک طرف و مرکزیت داشتن آن در سطح شهرستان از سوی دیگر است. از این رهگذر، کل وسعت این شهر در محدوده طرح هادی حدوداً ۷۳۳/۶۳ هکتار است. که از این مقدار حدوداً ۵۰ هکتار آن به بافت فرسوده اختصاص دارد (شکل ۱). حدوداً ۶۸۴۸۴ مترمربع آن مربوط به فضای باز و کاربری‌های غیرشهری و ۴۳/۱۵ هکتار آن نیز شامل فضاهای عمران شده است (City & Foundation Consulting Engineers, 2006). زون‌های ترافیکی شهر تهران به عنوان واحد اندازه‌گیری پراکنده‌رویی و متغیرهای آن‌ها در نظر گرفته شده‌اند. مرزهای رسمی زون‌های ترافیکی شهر تهران با استفاده از داده‌های منتشرشده توسط بخش GIS شهرداری تهران تولید شده است. واحدهای اندازه‌گیری انتخاب شده، امکان تجزیه مقادیر محاسبه‌شده برای پراکنده‌رویی و شناسایی توزیع مکانی پراکنده‌رویی در مناطق مختلف شهر را فراهم می‌کنند. علاوه بر این، تحلیل جداگانه وضعیت پراکنده‌رویی در هر زون ترافیکی شهر در کنار مطالعه وضعیت دسترسی و برابری دسترسی در هر یک از زون‌ها می‌تواند منجر به تعیین همبستگی و رابطه میان شاخص‌های پراکنده‌رویی شهری، دسترسی و نابرابری فضایی دسترسی در منطقه مطالعه گردد.

شکل ۱. موقعیت جغرافیایی محدوده مطالعه

یافته‌ها و بحث

اجتماعی

بعد از این که پرسشنامه را بین نخبان و کارشناسان توزیع گردید، نتایج حاصل از آن‌ها در جدول (۳) نشان داده شده است؛ بنابراین، به منظور تجمیع نظرات آن‌ها از میانگین هندسی استفاده شده است. در نتیجه نتایج حاصل از آن‌ها در ماتریس مقایسات فازی ادغام شده است. در همین راستا، ماتریس ادغام شده مقایسات زوجی به صورت جدول (۳) می‌باشد.

جدول ۳. ماتریس مقایسات فازی ادغام شده

۷A	۶A	۵A	۴A	۳A	۲A	۱A										
							۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱
										۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱
											۱	۱	۱	۱	۱	۱
												۱	۱	۱	۱	۱
													۱	۱	۱	۱
														۱	۱	۱
															۱	۱
																۱

بعد از تجزیه و تحلیل ماتریس ادغام شده مقایسات زوجی در جدول فوق، اعداد فازی هر سطر با هم جمع شده است که نتایج آن در جدول (۴) نشان داده شده است. در همین راستا، تمام اعدادی که در مرحله قبل به دست آمدند با هم جمع می‌شوند و سپس معکوس خواهد شد. در واقع، در این مرحله تمام اعداد فازی را با هم جمع و سپس معکوس می‌شوند.

جدول ۴. مجموع اعداد ماتریس مقایسات و معکوس اعداد فازی

مجموع ماتریس مقایسات فازی ادغام شده	جمع و معکوس اعداد فازی	مجموع ماتریس	مجموع اعداد فازی	مجموع معکوس اعداد فازی
۱۱	۰/۰۹۵۴۳	۱A	۱۴	۰/۲۹۰۹۶
۱۳/۵	۰/۰۹۹۴۰	۲A	۱۹	۰/۳۹۴۸۷
۱۱/۵	۰/۱۱۱۳۳	۳A	۱۴	۰/۲۹۰۹۶
۱۰/۱۶۷	۰/۰۸۱۵۱	۴A	۱۴	۰/۲۹۰۹۶
۶/۱۶۶۷	۰/۰۶۶۶۰	۵A	۸	۰/۱۶۶۲۶
۷/۲۵	۰/۰۶۹۹۸	۶A	۹/۳۳۳	۰/۱۹۳۹۷
۴/۵	۰/۰۴۹۷۰	۷A	۵/۵	۰/۱۱۴۳۱
۶۴/۰۸۴	-	مجموع عوامل	۸۳/۸۳۳	-
۰/۱۰۵۶۱	-	معکوس مجموع عوامل	۰/۰۲۰۷۸	-

حال بایستی هر یک از سطرها نسبت به سطرهای زیرین خود مقایسه شوند تا اوزان نهایی استخراج شود؛ بنابراین وضعیت مقادیر اوزان و نرمالایزه شده در جدول (۵) آورده شده است.

جدول ۵. وضعیت اوزان‌ها و رتبه نهایی آن‌ها

رتبه	نرمالایز	وزن	۷A	۶A	۵A	۴A	۳A	۲A	۱A	عوامل
۳	۰/۱۹۰۳	۰/۸۳۰۸۱	۱	۱	۱	۱	۰/۹۵۸۴	۰/۸۳۰۸۱	۱	۱A
۱	۰/۲۳۹۱۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۲A
۲	۰/۱۹۷۰۱۱	۰/۸۵۹۹	۱	۱	۱	۱	۱	۰/۸۵۹۹	۱	۳A
۴	۰/۱۸۰۱۸۲	۰/۷۸۶۴۵	۱	۱	۱	۱	۰/۸۹۶۲	۰/۷۸۶۴۴	۰/۹۳۷۶	۴A
۶	۰/۰۸۴۹۹۳	۰/۳۶۸۷۹	۱	۰/۸۵۰۶	۱	۰/۵۷۵۹	۰/۳۹۷۶	۰/۳۶۸۸	۰/۴۸۴۳	۵A
۵	۰/۱۱۲۲۸۹	۰/۴۹۲۲۹۶	۱	۱	۱	۰/۷۱۱۹	۰/۵۵۴۸	۰/۴۹۲۳	۰/۶۲۷۴	۶A
۷	۰/۰۰۶۰۷۱	۰/۰۲۶۵	۱	۰/۵۰۸۱	۰/۶۴۷۲	۰/۲۷۰۵	۰/۰۲۶۵	۰/۰۹۵۹	۰/۱۵۶۹	۷A

بنابراین، نتایج حاصل متغیرها در جدول (۵) نشان داده شده است. در همین راستا، مؤلفه میزان مشارکت با کسب امتیاز ۰/۲۲۹ در جایگاه نخست واقع شده است. احیای این نوع بافت‌ها بدون مشارکت بخش‌های خصوصی و عمومی امکان‌پذیری نیست. در این مناطق میزان مشارکت مردم در این مناطق به دلیل بنیاد سست اقتصادی غالب خانوارهای ساکن در این بافت‌ها و همچنین ارزش اقتصادی این بافت‌ها نسبت به سایر بافت‌ها موجود در شهر باعث شده است میزان مشارکت در احیا و نوسازی این بافت‌ها در سطح پایینی قرار بگیرد و این امر می‌تواند در کاهش زیست‌پذیری در این بافت‌ها را تحت تأثیر خود قرار دهد. میزان تمایل ساکنان به سکونت در بافت نیز با امتیاز (۰/۱۹۷) در جایگاه دوم واقع شده است. در این نوع بافت‌ها میزان جاذبه‌های سکونت در محله‌ها افزایش پیدا کند به همان میزان تمایل ساکنان در این بافت‌ها افزایش می‌یابد و نهایتاً باعث بهبود کیفیت محیط زندگی خواهد شد. امنیت اجتماعی نیز در جایگاه سوم واقع شده است. این بخش هرچقدر در سطح بالای قرار بگیرد به همان اندازه در افزایش زیست‌پذیری منطقه مورد مطالعه مؤثر واقع می‌گردد. لذا در بافت فرسوده شاهین‌دژ به دلیل ضعف زیرساخت‌ها و بخش‌های فرهنگی، اجاره‌بهای پایین در این بافت‌ها باعث کاهش زیست‌پذیری و کیفیت زندگی در این منطقه شده است. توجه به این که ایمنی محله و اهالی ساکن در آن در قبال مواردی چون؛ سرقت، مزاحمین، وجود اراذل، اوباش، معتادین از دغدغه‌های مسئولین است و ایجاد امنیت اجتماعی، شغلی و ... به دنبال خود امنیت روحی و روانی مردم را به همراه دارد لذا می‌بایست این امر مورد توجه متولیان مربوطه قرار گیرد بخصوص این مسئله برای مردمی که در مناطقی زندگی می‌کنند که از بسیاری از امکانات و خدمات محروم هستند نیازمند توجه گسترده‌تری است.

اقتصادی

در بخش اقتصادی مؤلفه‌های مانند میزان درآمد و هزینه خانوار؛ میزان صرفه و ارزش اقتصادی بافت و در نهایت تمایل بخش خصوصی به سرمایه‌گذاری در بافت هر سه مورد به ترتیب با کسب امتیازهای ۰/۲۱۱، ۰/۳۰۲ و ۰/۱۸۹ در جایگاه‌های اول تا سوم واقع شدند و نشان دهنده میزان اهمیت هر یک از آن‌ها در افزایش زیست‌پذیری منطقه مورد دارد (جدول ۶). در همین راستا، هر چه میزان سرمایه‌گذاری، تمایل ساکنان و درآمد آن‌ها بیشتر باشد به همان میزان باعث افزایش زیست‌پذیری در بافت‌های فرسوده و افزایش کیفیت زندگی در آن خواهد شد؛ بنابراین، توجه به وضعیت اقتصادی ساکنین به دلیل آن که می‌تواند تأثیر مستقیمی بر کل جامعه شهری بگذارد، دارای اهمیت فراوانی است. همچنین این‌گونه مناطق به دلیل وضعیت نامناسب اقتصادی ساکنین و بی‌توجهی مسئولین و مدیران شهری به آن‌ها باعث خواهد شد تا افزایش معضلات در ابعاد مختلف فراهم گردد. در نتیجه این سیاست‌ها و عدم برنامه‌ریزی مناسب اقتصادی باعث می‌شود که این مناطق به مرور زمان زیست‌پذیری در آن‌ها به طور قابل ملاحظه‌ای کاهش پیدا کند. این امر نیازمند توجه همه جانبه مدیران و سایرهای نهادهای تصمیم‌گیر برای بهبود سرزندگی و افزایش زندگی شهروندان در این مناطق است.

جدول ۶. وضعیت اوزان‌ها و رتبه نهایی شاخص‌های اقتصادی*

رتبه	نرمالایز	وزن	۸B	۷B	۶B	۵B	۴B	۳B	۲B	۱B
۱	۰/۲۱۱۷	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱B
۳	۰/۱۸۹۸	-/۱۸۹۶۵	۱	۱	۱	۱	۱	۰/۹۳۷۶	۱	-/۱۸۹۶۵
۲	۰/۲۰۳۱	-/۹۵۹۴	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	-/۹۵۹۴
۴	۰/۱۸۴۱	-/۱۸۶۹۵	۱	۱	۱	۱	۱	۰/۹۰۹۲	-/۹۶۹۳	-/۱۸۶۹۵
۷	۰/۰۱۵۱	-/۰۷۱۵	۱	۰/۸۷۲۰	-/۵۶۵۰	۱	۰/۲۷۶۳	۰/۱۳۳۶	-/۲۲۰۸	-/۰۷۱۵
۵	۰/۱۱۷۲	-/۵۵۳۵	۱	۱	۱	۱	۰/۷۱۲۷	۰/۶۰۱۹	-/۶۷۳۲	-/۵۵۳۵
۶	۰/۰۶۹۱	-/۳۲۶۳	۱	۱	۰/۷۵۴۵	۱	۰/۴۹۲۵	۰/۳۷۶۸	-/۴۴۹۵	-/۳۲۶۳
۸	۰/۰۰۹۹	-/۰۴۶۷	۱	۰/۷۷۵۷	-/۵۰۶۵	۰/۸۷۰۹	۰/۲۴۳۰	۰/۱۰۶۳	-/۱۸۹۶	-/۰۴۶۷

*قابل ذکر است در این بخش و سایر بخش‌ها نیز فقط به نتیجه نهایی پرداخته خواهد شد و از ادامه سایر جداول به خاطر طولانی شدن مقاله خودداری شده است.

کالبدی

اکنون مناطقی که در آن فرسودگی شهری بیداد می‌کند مشکلات عدیده‌ای دارند؛ سکونت و کار در این بافت‌ها مقرون به صرفه نیست. پیامد مساحت کم قطعات در محلات و محدوده بافت‌های فرسوده شهری که در برخی موارد به زیر ۳۰ مترمربع نیز می‌رسد و همچنین تراکم بالای جمعیت ساکن در این قطعات موجب نابسامانی‌هایی در هم‌جواری‌ها و روابط اجتماعی این محدوده‌ها شده است. ناکافی بودن خدمات شهری - محله‌ای از قبیل پارک، زمین‌بازی، کتابخانه، درمانگاه، مسجد و خانه محله امکان تعاملات اجتماعی ساکنان را کاهش داده و سطح کیفی سکونت را نیز تقلیل می‌دهد. در بین شاخص‌های کالبدی ۱۳ عامل مورد ارزیابی قرار گرفت. در بین عوامل مذکور، مؤلفه میزان فشردگی و ریزدانی ساختمان‌ها در بافت با کسب امتیاز ۰/۱۳۸ در جایگاه نخست واقع شده است و این مؤلفه میزان فشردگی و ریزدانی آن بالا باشد زیست منطقه و کیفیت زندگی نیز تحت تأثیر قرار خواهد داد. به طوری که این متغیر معرف فشردگی بافت و کثرت قطعات کوچک با مساحت اندک است این قطعات هرچقدر میزان فشردگی آن‌ها بالا باشد به همان اندازه زیست پذیری را برای ساکنین دچار مشکل خواهد کرد. به همین خاطر مساحت این بافت‌ها برای زندگی در حال و آینده باید بهبود یابد تا کیفیت زندگی مطلوب‌تر گردد. وضعیت ایمنی واحدهای مسکونی به عنوان دومین مؤلفه با کسب امتیاز ۰/۱۲۶ در جایگاه دوم قرار دارد. این متغیر بیانگر آن است که هرچقدر میزان استحکام ساختمان‌ها و امنیت آن‌ها بالاتر باشد باعث رغبت افراد برای زندگی در این بافت‌ها خواهد شد. در بافت شاهین‌دژ نیز ۶۴۹ قطعه ساختمان بیشتر از ۲۰-۳۰ سال عمر دارند. این امر بیانگر فرسودگی بالا و امنیت پایین ساختمان‌ها است که همه این عوامل می‌تواند باعث کاهش زیست پذیری در این بافت شود. در نهایت مؤلفه کیفیت معابر و پیاده‌روها در داخل بافت‌های فرسوده با کسب امتیاز (۰/۱۱۴) در جایگاه سوم واقع شده است (جدول ۷). وضعیت بافت‌های که در معابر عرض ۶ متر و یا کمتر واقع شده‌اند، بالغ بر ۴۹۶ واحد مسکونی است. این مقدار بیانگر ضعف‌های اساسی بافت‌های فرسوده شهر مورد مطالعه هستند. این چالش در کنار سایر چالش‌ها زندگی و زیست پذیری در این منطقه را دچار مشکل ساخته است. توجه به این چالش‌ها و بهبود زیست پذیری و کیفیت زندگی در جهت پایداری منطقه هدف بسیاری از سیاست‌ها، برنامه‌ها و اقدامات مدیران شهری محسوب می‌شود. لذا مشکلات فوق در کنار عواملی مانند نفوذپذیری معابر، مقاوم نبودن ساختمان‌ها، افزایش آسیب‌های اجتماعی و ... زندگی شهری در این بافت را با چالش‌های جدی مواجه ساخته است. با وجود این برای برون‌رفت از مشکلات افزایش مشارکت مردم و همکاری مسئولین و مدیران با آن‌ها و افزایش رغبت بخش خصوصی در جهت سرمایه‌گذاری در این مناطق باید در سیاست‌گذاری تصمیم‌گیران گنجانده شود تا باعث بهبود کیفیت زندگی و افزایش زیست پذیری در این مناطق گردد.

جدول ۷. وضعیت اوزان‌ها و رتبه نهایی شاخص‌های کالبدی

رتبه	نرمالایز	وزن	۱E	۲E	۳E	۴E	۵E	۶E	۷E	۸E	۹E	۱۰E	۱۱E	۱۲E	۱۳E
۱	-/۱۳۸۰	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱E
۴	-/۱۱۲۷	۰/۸۱۷۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۲E
۳	-/۱۱۴۸	۰/۸۳۲۳	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۳E
۲	-/۱۲۶۱	۰/۹۱۴۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۴E
۶	-/۰۹۱۹	۰/۶۶۶۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۵E
۵	-/۱۰۰۵	۰/۷۲۸۲	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۶E
۸	-/۰۷۰۳	۰/۵۰۹۹	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۷E
۷	-/۰۸۴۷	۰/۶۱۳۷	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۸E
۱۰	-/۰۴۳۰	۰/۳۱۱۹	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۹E
۹	-/۰۵۶۳	۰/۴۰۸۰	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱۰E
۱۲	-/۰۲۱۴	۰/۱۵۵۱	۱	۰/۹۸۳۶	۱	-/۱۲۶۵	۰/۷۹۵۷	۰/۵۷۵۱	۰/۵۸۱۷	۰/۴۴۲۲	۰/۴۳۲۱	۰/۲۷۷۷	۰/۲۷۱۵	۰/۳۲۷۴	۱۱E
۱۱	-/۰۲۹۵	۰/۳۱۲۹	۱	۱	۱	-/۱۸۵۴۶	۰/۸۲۷۰	۰/۶۱۹۷	۰/۶۳۰۴	۰/۴۹۳۲	۰/۴۹۰۱	۰/۳۳۰۷	۰/۳۳۳۵	۰/۳۸۳۶	۱۲E
۱۳	-/۰۱۰۸	۰/۰۷۸۵	۱	۰/۷۷۶۳	۰/۷۷۴۹	-/۱۶۰۳	۰/۶۲۹۵	۰/۴۴۵۱	۰/۴۳۸۰	۰/۳۳۰۵	۰/۳۰۷۴	-/۱۹۲۶	۰/۱۷۲۸	۰/۲۲۸۵	۱۳E

زیست‌محیطی

اهمیت فضای سبز در داخل شهرها از لحاظ کمیت و کیفیت به حدی است که در بین پنج کاربری مهم شهری از آن یاد می‌شود. وجود این نوع فضاها و تأثیر آن‌ها در شهرها اجتناب‌ناپذیر است، به طوری که بدون آن ممکن نیست شهرها پایدار باقی بمانند؛ بنابراین، اگر فضای سبز به عنوان بخشی از بافت شهرها و نیز بخشی از خدمات شهری ضرورت یافته باشد، نمی‌تواند جدا از نیازهای جامعه شهری قرار گیرد. در همین راستا مؤلفه کمیت و توزیع پراکنش فضای سبز در سطح بافت‌های فرسوده با کسب امتیاز ۰/۲۳۰ در جایگاه اول قرار گرفته است. با توجه به اهمیت این مؤلفه که نقش اساسی در سرزندگی در داخل بافت‌ها دارد، باید از نظر کمی و کیفی متناسب با حجم فیزیکی شهر و نیازهای جامعه با توجه به شرایط اکولوژیکی شهر و روند گسترش آبی آن ساخته شود تا بتواند به عنوان فضای سبزی فعال، بازدهی زیست‌محیطی و مستمری داشته باشد. لذا در حالت کلی در داخل ۵۰ هکتاری بافت فرسوده ضعف اساسی فضای سبز را شاهد هستیم. این امر بیانگر ضعف اساسی مدیران در توجه به این بخش کاربری مهم شهری است که باید توجه اساسی به این کاربری توسط مسئولان و مدیران گردد تا زیست‌پذیری منطقه و زندگی در این نوع بافت‌ها افزایش یابد. امتیاز حاصل از کیفیت جمع‌آوری زباله‌ها (۰/۲۰۲) است و در جایگاه دوم از لحاظ اهمیت و میزان اثرگذاری در زیست‌پذیری بافت‌های فرسوده دارد. این بافت‌ها معمولاً از کیفیت زیست‌محیطی نازل و فضای غیربهداشتی رنج‌برده و تأخیرهای که در جمع‌آوری آن‌ها صورت می‌گیرد باعث می‌گردد هوای نامطلوب حاصل از زباله‌ها در هوا منتشر می‌شود و باعث ناراحتی روح و روان ساکنان محل می‌گردد و همچنین پراکندگی و عدم مدیریت مناسب جمع‌آوری زباله‌ها در سطح بافت فرسوده شهر شاهین‌دژ سبب زشتی منظر، آلودگی منابع آب، خاک، هوا و همچنین شیوع بیماری‌ها می‌شود. این مسئله نیز باید مورد توجه مسئولان و مدیران شهری باشد که تا مشکلات کمتری بر ساکنان متحمل گردد. مؤلفه میزان کیفیت هوا نیز در جایگاه سوم قرار دارد. این متغیر نیز بستگی به نحوه جمع‌آوری زباله‌ها در اسرع وقت، وجود انواع وسایل نقلیه و غیره دارد که هرچقدر میزان موارد مذکور کاهش پیدا کند کیفیت هوا نیز بهتر خواهد شد و بالعکس (جدول ۸).

جدول ۸. وضعیت اوزان‌ها و رتبه نهایی شاخص‌های زیست‌محیطی

رتبه	نرمالایز	وزن	۷D	۶D	۵D	۴D	۳D	۲D	۱D
۳	۰/۱۹۱۰	۰/۸۲۷۶	۱	۱	۱	۱	۰/۹۵۶۲۲	۰/۸۲۷۶	۱
۱	۰/۲۳۰۸	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱
۲	۰/۲۰۲۹	۰/۸۷۸۹	۱	۱	۱	۱	۱	۰/۸۷۸۹	۱
۴	۰/۱۸۵۹	۰/۸۰۵۳	۱	۱	۱	۱	۰/۹۳۹۱	۰/۸۰۵۳	۰/۹۸۴۴
۵	۰/۱۴۶۶	۰/۶۳۵۴	۱	۱	۱	۰/۸۳۳۵	۰/۷۸۰۵	۰/۶۳۵۴	۰/۸۲۷۰
۶	۰/۰۳۰۶	۰/۱۳۲۴	۱	۱	۰/۴۰۳۳۴	۰/۳۱۹۳	۰/۳۰۹۰	۰/۱۳۲۴	۰/۳۵۴۷
۷	۰/۰۱۲۲	۰/۰۵۳۰	۱	۰/۹۵۶۴	۰/۳۰۷۲	۰/۲۴۰۹	۰/۲۳۹۴	۰/۰۵۳۰	۰/۲۸۵۹

مدیریتی

در بین متغیرهای مدیریتی، ایجاد تسهیلات مالی برای ساکنان بافت در جایگاه نخست قرار گرفته است؛ و مقدار امتیاز کسب شده توسط این متغیر ۰/۱۸۵ است. این متغیر نشان‌دهنده میزان ناکارآمدی و کاهش کارایی آن نسبت به کارآمدی سایر بافت‌های شهری است. فرسودگی این بافت‌ها و عناصر درونی آن به دلیلی مانند قدمت زیادی یا فقدان برنامه توسعه و نظارت فنی بر شکل‌گیری آن بافت به وجود می‌آید. پیامد چنین ناکارآمدی بافت‌های فرسوده باعث از بین رفتن منزلت آن در اذهان شهروندان، فقدان شرایط زیست‌پذیری، ایمنی و سایر نابسامان‌های اجتماعی، اقتصادی و... می‌شود. میزان علاقه مردم به مشارکت در طرح‌ها با کسب امتیاز ۰/۱۶۶ در جایگاه دوم از لحاظ اهمیت و ارزش واقع گردیده است. به طوری که اگر دولت‌ها و مدیران بتوانند از لحاظ مالی ساکنان بافت فرسوده را تحت حمایت خودشان قرار بدهند می‌تواند تجدید سازی روی بافت‌های خود انجام دهند و در نتیجه شرایط زیست‌پذیری مناسب‌تری فراهم خواهد آورد. لذا محدودیت منابع دولتی و عمومی و عدم تمایل بخش خصوصی به سرمایه‌گذاری در این نواحی، در کنار محدودیت‌های ساختاری، اثربخشی حمایت‌ها را کم و منابع مالی موردنیاز برای نوسازی در این نواحی را محدود می‌کند. مدیریت یکپارچه در میان نهادها و سازمان‌ها نیز با کسب امتیاز ۰/۱۵۱ در جایگاه سوم واقع شده است. هر چه میزان مدیریت و یکپارچه در میان سازمان‌ها و نهادها افزایش پیدا کند باعث می‌شود که میزان هماهنگی در برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری بافت‌های فرسوده افزایش پیدا کند؛ بنابراین نظام برنامه‌ریزی در بافت‌های فرسوده در عمل نیازمند به

در بین متغیرهای مدیریتی، ایجاد تسهیلات مالی برای ساکنان بافت در جایگاه نخست قرار گرفته است؛ و مقدار امتیاز کسب شده توسط این متغیر ۰/۱۸۵ است. این متغیر نشان دهنده میزان ناکارآمدی و کاهش کارایی آن نسبت به کارآمدی سایر بافت‌های شهری است. فرسودگی این بافت‌ها و عناصر درونی آن به دلیلی مانند قدمت زیادی یا فقدان برنامه توسعه و نظارت فنی بر شکل‌گیری آن بافت به وجود می‌آید. پیامد چنین ناکارآمدی بافت‌های فرسوده باعث از بین رفتن منزلت آن در اذهان شهروندان، فقدان شرایط زیست پذیری، ایمنی و سایر نابسامان‌های اجتماعی، اقتصادی و... می‌شود. میزان علاقه مردم به مشارکت در طرح‌ها با کسب امتیاز ۰/۱۶۶ در جایگاه دوم از لحاظ اهمیت و ارزش واقع گردیده است. به طوری که اگر دولت‌ها و مدیران بتوانند از لحاظ مالی ساکنان بافت فرسوده را تحت حمایت خودشان قرار بدهند می‌تواند تجدید سازی روی بافت‌های خود انجام دهند و در نتیجه شرایط زیست پذیری مناسب‌تری فراهم خواهد آورد. لذا محدودیت منابع دولتی و عمومی و عدم تمایل بخش خصوصی به سرمایه‌گذاری در این نواحی، در کنار محدودیت‌های ساختاری، اثربخشی حمایت‌ها را کم و منابع مالی موردنیاز برای نوسازی در این نواحی را محدود می‌کند. مدیریت یکپارچه در میان نهادها و سازمان‌ها نیز با کسب امتیاز ۰/۱۵۱ در جایگاه سوم واقع شده است. هر چه میزان مدیریت و یکپارچه در میان سازمان‌ها و نهادها افزایش پیدا کند باعث می‌شود که میزان هماهنگی در برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری بافت‌های فرسوده افزایش پیدا کند؛ بنابراین نظام برنامه‌ریزی در بافت‌های فرسوده در عمل نیازمند به مدیریتی دارد که بتواند اسباب لازم برای اجرای برنامه‌ها و طرح‌ها بکار گیرد تا اهداف و مقاصد در نظر گرفته‌شده را به تحقق درآورد. لذا بافت فرسوده شاهین‌دژ نیز به دلیل مدیریت بخشی و مجمع البرجریزی هماهنگی‌های خاصی بین آن‌ها دیده نمی‌شود تا بتوانند مقدمات لازم جهت رسیدن به توسعه پایدار در این فضاها را مهیا کنند و در نتیجه این عوامل باعث تنزل زیست پذیری در این فضاها خواهد شد. سایر مؤلفه‌ها نیز با امتیازات کسب شده در جایگاه‌های بعدی قرار دارند که نشان دهنده میزان اهمیت آن‌ها بر میزان امتیازات کسب شده است (جدول ۹).

جدول ۹. وضعیت اوزان‌ها و رتبه نهایی شاخص‌های مدیریتی

رتبه	نرمالایز	وزن	۹C	۸C	۷C	۶C	۵C	۴C	۳C	۲C	۱C
۲	۰/۱۶۶۴	۰/۸۹۷۲	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۰/۸۹۷۱	۱
۱	۰/۱۸۵۵	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱
۵	۰/۱۲۲۷	۰/۶۶۱۵	۱	۱	۱	۱	۱	۰/۸۶۷۷	۱	۰/۶۶۱۵	۰/۷۸۶۱
۳	۰/۱۵۱۳	۰/۸۱۵۹	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱/۰۰۰۰	۰/۸۱۵۹	۰/۹۲۴۴
۴	۰/۱۲۶۳	۰/۶۸۱۱	۱	۱	۱	۱/۰۰۰۰	۱	۰/۸۷۲۷	۰/۹۹۳۷	۰/۶۸۱۱	۰/۷۹۶۹
۷	۰/۰۷۲۳	۰/۳۸۹۷	۱	۱	۰/۸۲۶۹	۱	۰/۶۹۷۲۱۸	۰/۵۸۷۴	۰/۶۸۶۳	۰/۳۸۹۷	۰/۵۱۷۴
۶	۰/۰۹۵۸	۰/۵۱۶۴	۱	۱/۰۰۰۰	۱	۱/۰۰۰۰	۰/۸۶۰۶	۰/۷۲۷۸	۰/۸۵۱۴	۰/۵۱۶۴	۰/۶۴۸۱
۸	۰/۰۶۱۲	۰/۳۲۹۹	۱	۱	۰/۷۲۵۱	۰/۸۸۰۷	۰/۶۰۶۸	۰/۵۱۳۶	۰/۵۹۵۵	۰/۳۲۹۹	۰/۴۵۱۲
۹	۰/۰۱۸۴	۰/۰۹۹۱	۱	۰/۸۳۱۱	۰/۴۹۷۹	۰/۶۷۶۶	۰/۳۶۵۰	۰/۲۹۲۱	۰/۳۴۷۷	۰/۰۹۹۱	۰/۲۲۵۳

بنابراین در تحقیق افزایش زیست پذیری در بافت فرسوده شهر شاهین‌دژ، فرصت‌ها، تهدیدها، نقاط ضعف و قوت‌های وجود دارد که در جدول (۱۰) به آن‌ها اشاره می‌شود.

جدول ۱۰. ماتریس ارزیابی عواملی داخلی و خارجی حاکم بر ساختار بافت فرسوده شهر شاهین دژ

شرح	درونی		بیرونی	
	قوت‌ها (S) Supplementary	نقاط ضعف (W) Weaknesses		فرصت‌ها (O) Opportunities
سنجش کالبدی	<ul style="list-style-type: none"> - وجود قطعات مسکونی درشت‌دانه در بافت. - یک طبقه بودن بیشتر واحدهای مسکونی و عدم استفاده مناسب از زمین. - وجود شبکه شطرنجی که استخوان‌بندی اصلی بافت و محلات مستقر در آن را تشکیل می‌دهد. - استفاده ساکنان از مصالح استاندارد و بادوام در ساخت‌وسازهای جدید 	<ul style="list-style-type: none"> - ضعف کاربری‌های خدماتی در محدوده محلات و مقیاس محله (دبستان-فضای سبز). - فرسودگی شدید بافت (ناپایداری واحدهای مسکونی). - ضعف نظام دسترسی سواره در داخل بلوک‌ها. - وجود ساختمان‌های فرسوده و با مصالح کم‌دوام در داخل بافت - بی‌توجهی مالکان به استحکام سازی بافت‌ها به دلیل ضعف مالی 	<ul style="list-style-type: none"> - استفاده از علاقه‌مندی ساکنان به سکونت در بافت و تسریع در نوسازی بافت قبل از اینکه تبدیل به یاس و در نهایت منجر به ترک محل سکونت ساکنان شود. - تأکید بر نوسازی بافت‌های فرسوده در برنامه‌های پنجم توسعه اقتصادی کشور 	<ul style="list-style-type: none"> - بالا رفتن تراکم جمعیت در بافت در اثر تخریب و نوسازی و افزایش تراکم و استفاده بهینه از زمین از یک‌طرف و عدم توانایی ارگان‌های خدمات در مقیاس محله نظیر مراکز آموزشی و فضای سبز. - مقاوم نبودن ساختمان‌ها در برابر سوانح غیرمترقبه - مشکلات و کمبود وام برای تخریب و نوسازی در بافت فرسوده توسط ساکنان.
اقتصادی	<ul style="list-style-type: none"> - مشارکت بخش خصوصی و دولتی و مالکین، هرچند اندک در فرآیند نوسازی در سال‌های اخیر - احداث چند خیابان اصلی در محدوده بافت توسط شهرداری 	<ul style="list-style-type: none"> - تمرکز گروه‌های کم درآمد اقتصادی در بافت - ضعف در سیاست‌های تشویقی به منظور تسریع حرکت‌های نوسازی در بافت. - عدم توانایی مالی ساکنان برای مشارکت در نوسازی و بهسازی بافت - ضعف برنامه‌ریزی و مدیریت برای کاهش بافت‌های متروکه در داخل بافت 	<ul style="list-style-type: none"> - حضور محورهای واجد ظرفیت توسعه و امکان بارگذاری مضاعف در آن‌ها و جذب عواید آن به منظور سرمایه‌گذاری در تأمین زیرساخت‌ها و خدمات داخل بافت. - افزایش توجه بخش خصوصی برای سرمایه‌گذاری 	<ul style="list-style-type: none"> - تبدیل تدریجی محدوده بافت به محل جذب مهاجرین و اقشار کم‌درآمد. - پرتاب جمعیت و اقشار کم‌توان اقتصادی مؤثر مداخله در فضا و افزایش قیمت زمین و عملاً فروش زمین توسط مالکین کم‌درآمد و ترک محله. - بی‌توجهی و عدم همکاری مناسب مسئولین به اقشار کم‌درآمد در جهت بهسازی و نوسازی بافت‌های فرسوده
فضایی	<ul style="list-style-type: none"> - وجود تنوع نسبی در سطح مسکن در قالب زیر محله یا واحدهای همسایگی که در داخل بلوک‌ها شکل گرفته است. - وجود عرصه‌های مشخص فعالیت و خوانا در سطح بافت 	<ul style="list-style-type: none"> - عدم برخورداری فضا از ساختاری منسجم و ارگانیک (عدم وجود محدوده محله یا داشتن مرکز محله) - نفوذپذیری شدید و بالای خدمات فرا محله‌ای در تعدادی از محلات به داخل محلات و فضای آن. - عبور شبکه‌های عبوری از داخل محلات، باعث پایین آمدن ساختار ارگانیک محله شده است. - توزیع نامناسب کاربری‌ها و خدمات محله‌ای در محدوده محلات داخل بافت. 	<ul style="list-style-type: none"> - وجود مرکزی کارآمد و منسجم در مرکز بافت به‌صورت مجتمع، خطی و محوری. - وجود پیوندهای کالبدی در سطح فرا محله‌ای - وجود سازمان فضائی در طرح‌های بالای دست در رابطه با ایجاد مرکز محله، ناحیه و مرکز شهر. 	<ul style="list-style-type: none"> - پایین بودن سطح درآمد ساکنین محلات، عدم توان اقتصادی آن‌ها در نوسازی آن‌ها. - دل‌بستگی قوی به سکونت در بافت و عدم رضایت به ترک محله و محل سکونت فعلی خود (۹۰ درصد ساکنین). - تشدید روند مهاجرت از درون بافت
اجتماعی	<ul style="list-style-type: none"> - موقعیت جغرافیایی مناسب و قرار گرفتن هسته تجاری، خدماتی و غیره در مرکز - بالا بودن نسبت جمعیت بومی به غیربومی - بالا بودن نسبی سطح سواد ساکنین بافت و وجود همبستگی قوی اجتماعی 	<ul style="list-style-type: none"> - بالا بودن تراکم جمعیتی در محدوده بافت و عدم تناسب آن با امکانات خدماتی 	<ul style="list-style-type: none"> - تمایل ساکنین به افزایش کیفیت محیط زندگی. - وجود طبقه اجتماعی نسبتاً همگن در داخل بافت - بالا بودن میزان مشارکت - حس تعلق خاطر بالای مردم شهر به چادریه‌های تاریخی بافت 	

نتیجه‌گیری

زیست‌پذیری در سال‌های اخیر یکی از ایده‌های مهم برنامه‌ریزان شهری و بسترسازی آن در شهرها به خصوص بافت‌های فرسوده به یک امر اساسی و ضروری تبدیل شده است. این وضعیت در کشورهای در حال توسعه به دلیل افزایش جمعیت در شهرها به صورت یک چالش اساسی نمایان گردیده و در نتیجه هر روز بر مشکلات سکونتگاه‌های بافت فرسوده افزوده است. تحقیق حاضر نگاه کلی به تأثیر متغیرهای اثرگذار (اجتماعی، اقتصادی، کالبدی، زیست‌محیطی و محیطی) بر زیست‌پذیری بافت فرسوده شهر شاهین دژ داشته است در این راستا، مهم‌ترین نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدیدات پیش روی بافت مورد مطالعه قرار گرفت. وجود شبکه شطرنجی که استخوان‌بندی اصلی بافت و محلات مستقر در آن را تشکیل می‌دهد، - استفاده ساکنان از مصالح استاندارد و بادوام در ساخت‌وسازهای جدید، مشارکت بخش خصوصی و دولتی و مالکین، هرچند اندک در فرآیند نوسازی در سال‌های اخیر، بالا بودن نسبی سطح سواد ساکنین بافت و وجود همبستگی قوی اجتماعی از نقاط قوت مؤثر در زیست‌پذیری بافت فرسوده شهر شاهین دژ می‌باشد، توزیع نامناسب کاربری‌ها و خدمات محله‌ای در محدوده محلات داخل بافت، عدم توانایی مالی ساکنان برای مشارکت در نوسازی و بهسازی بافت، ضعف برنامه‌ریزی و مدیریت برای کاهش بافت‌های متروکه در داخل بافت از جمله نقاط ضعف موجود در بافت می‌باشند. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که در بخش اجتماعی، شاخص میزان مشارکت، میزان

تمایل ساکنان به سکونت در بافت‌های فرسوده و میزان امنیت اجتماعی به ترتیب در جایگاه‌های اول تا سوم واقع شده‌اند و به عنوان مهم‌ترین عامل در زیست پذیری بافت‌های فرسوده در شهر شاهین‌دژ شناخته شده‌اند. در بخش اقتصادی، شاخص میزان درآمد و هزینه خانوار؛ تمایل ساکنان به سرمایه‌گذاری در بافت و تمایل بخش خصوصی به سرمایه‌گذاری در بافت به ترتیب با کسب امتیازهای حاصل از مدل فوق (۰/۲۱۱)، (۰/۳۰۲) و (۰/۱۸۹) در جایگاه‌های اول تا سوم واقع شده‌اند و بیانگر میزان اثرگذاری و اهمیت هر یک از این مؤلفه‌ها در زیست پذیری بافت‌های فرسوده در شهر مورد مطالعه است. در بخش مدیریتی، میزان علاقه مردم به مشارکت در طرح‌ها با کسب امتیاز (۰/۱۸۵)، میزان علاقه مردم به مشارکت در طرح‌ها با امتیاز (۰/۱۶۶) و مدیریت یکپارچه در میان نهادها و سازمان‌ها با میزان امتیاز (۰/۱۵۱) به ترتیب بیانگر میزان اهمیت هر یک از آن‌ها در محدوده مورد مطالعه است. در بخش زیست‌محیطی، مؤلفه‌هایی مانند، کمیت و توزیع پراکنش فضای سبز در سطح بافت‌های فرسوده، کیفیت جمع‌آوری زباله و دفع آن و میزان کیفیت هوا به عنوان مهم‌ترین مؤلفه‌ها در بخش زیست پذیری بافت‌های فرسوده شهر شاهین‌دژ شناخته شده‌اند. در نهایت، بخش کالبدی با مؤلفه‌های مانند میزان فشردگی و ریزدانی ساختمان‌ها در بافت، وضعیت ایمنی واحدهای مسکونی و کیفیت معابر و چشم‌انداز مناسب آن در بافت‌های فرسوده اشاره کرد که از نظر متخصصان و کارشناسان امر به عنوان مهم‌ترین عامل در زیست پذیری بافت‌های فرسوده شناخته شدند و میزان اهمیت و اثرگذاری هر یک از آن‌ها را نشان می‌دهد. در همین راستا، می‌توان نتایج و یافته‌های این پژوهش را همسو با نتایج شمعی و دیگران، ۱۳۹۵؛ حیدری و دیگران، ۱۳۹۶؛ طالشی انبوهی، ۱۳۹۸؛ و اکبری و دیگران، ۱۳۹۶ نیز همسو دانست. بنابراین، نوسازی و افزایش کیفیت خدمات، تقویت سیاست‌های حمایتی شهروند مدار و به‌کارگیری فرهنگ غنی، ساختار اقتصادی مناسب این بافت برای ارتقا و بازبایی هویت و تعلق مکانی و ارتقا کیفیت زندگی و همچنین سرزندگی ساکنین این بافت‌ها با اتخاذ رویکرد بازآفرینی از پیشنهادهای این تحقیق در راستای زیست پذیری بافت فرسوده شهر شاهین‌دژ می‌باشند.

تقدیر و تشکر

این پژوهش به صورت مستقل بوده و با حمایت مالی سازمانی انجام نشده است.

منابع

- Akbari, N., Moayedfar, R., & Mirzaie Khondabi, F. (2018). Analyzing Livability in the Distressed Areas of Isfahan City with an Emphasis on City Development Strategy. *Journal of Urban Economics and Management*, 6(1), 33-50. (in Persian)
- City and Foundation Consulting Engineers. (2006). City Master Plan of Shahin Dezh.
- Ebrahim hesari rashidi, A., movahd, A., tavalae, S., & muosavi, M.N. (2016). Spatial analysis of Tabriz metropolitan area with Livability approach. *geographic space*, 16(54), 155-176.
- Faure, L., Burlat, P., & Marquès, G. (2016). Evaluate the Viability of Urban Consolidation Centre with Regards to Urban Morphology. *journal Transportation Research Procedia*, 12, 348-356.
- Ghaffarian Bahraman, M., Parizadi, T., Shamaei, A., Khatibzadeh, M.R & Shahsavar, A. (2016). Spatial Analysis Livability of Urban Neighborhoods (Case Study: 18th Region of Tehran). *environmental researches*, 7(14), 45-85. (in Persian)
- Ghasami, F., & Rahmani, I. (2013). Investigation of Economic, Social, Physical Properties of Urban Decay Texture and Optimization Using Strategic SWOT Strategy (Case Study of Kermanshah City Center). *First Session of Architecture and Sustainable Urban Spaces*, Mashhad, Applied Research Group. (in Persian)
- Gonçalves, L., Fonte, C., Ju lio, E., & Caetano, M. (2009). Assessment of the State of Conservation of – Buildings Through Roof Mapping Using Very High Spatial Resolution Images. *Construction and Building Materials*, 23, 2795-2802.
- Goncalves, L., Fonte, C., Julio, E., & Caetano, M. (2009). Assessment of the state of conservation of buildings through roof mapping using very high spatial resolution images. *Construction and Building Materials*, 23(8), 2795-2802.
- Hargreaves, A. J., Farmani, R., Ward, S., & Butler, D. (2019). Modelling the future impacts of urban spatial planning on the viability of alternative water supply. *journal Water Research*, 162, 200-213.

- Heidari, T., Shamaei, A., Sasanpour, F., Soleimani, M., & Ahadnejad, M. (2017). Analysis of factors affecting livability Urban Distressed Areas (Case Study: Texture of old city). *geographic space*, 17(57), 1-25. (in Persian)
- Herrman, T., & Lewis, R. (2017). *What is Livability? Sustainable Cities Initiative*, University of Oregon.
- Hope Alison, A. (2018), Entrepreneurship as Activism? Resisting Gentrification in Oakland. California, *Journal of Environmental Justice*, 58(3), 279-290.
- Iran Statistics Center. (1956-2016). Results of Population and Housing Census. (in Persian)
- Iran Statistics Center. (2016). Results of Population and Housing Census. (in Persian)
- Janjevic, M., & Ndiaye, A. (2017). Investigating the financial viability of urban consolidation centre projects. *Journal Research in Transportation Business & Management*, 24, 101-113.
- Kashef, M. (2016). Urban livability across disciplinary and professional boundaries. *Frontiers of Architectural Research*, 5(2), 239-253.
- Keramatoolah, Z., Mohammadi Decheshme, M., Pourahmad, A., & Ghalibaf, M. B. (2012). Planning Priority for Making Safe in Obliterated Urban Fabrics of Karaj Metropolis with Use Multi Criteria Evaluation. *human geography research quarterly*, 44(1), 1-14. (in Persian)
- Kiyomars, I., Isaloo A. A., & Shahmoradi, B. (2016). Viability Index in Urban Environments (Case Study: The Central Part of Holy City of Qom). *Journal of Urban Economics and Management*, 4(13), 102-120. (in Persian)
- Knox, P.L. (2011). *Cities and design*. Abingdon: Routledge
- Leby, J.L., & Hashim, A.H. (2010). Liveability Dimensions and Attributes: Their Relative Importance in the Eyes of Neighborhood Residents. *Journal of Construction in Developing Countries*, 15(1), 67-91.
- Maccree, R., & Walters, P. (2012). Impacts of Urban Consolidation on Urban Liveability: Comparing an Inner and Outer Suburb in Brisbane. *Jurnal Housing*, 29(2), 190-206.
- Mikovitsa, C., Raucha, W., & Kleidorfer, M. (2014). Dynamics in urban development, population growth and their influences on urban water infrastructure. 12th International Conference on Computing and Control for the Water Industry, CCWI2013. *Procedia Engineering*, 1147 – 1156
- Mohammadi Dahcheshmeh, M. (2012). Social Instability in Iranian Eco-city and Its Demographic Effects. *Ma'rifat-i Farhangi Ejtemaii*, 4(1), 5-20. (in Persian)
- Mousavi, MN., Heidari, H., & Bagheri Kashkooli, A. (2012). Investigating the role of Social Wealth in the Renovation and refurbishment of old contextures (Case Study: Sardasht City). *urban regional studies and research*, 4(15), 105-122. (in Persian)
- National Academies Press. (2002). *Community and Quality of Life: Data Needs for Informed Decision Making: Chapter: Concept of Livability and Indicators*, Sciences Engineering Medicine.
- Newton, P.W. (2012). Liveable and Sustainable? Socio-Technical Challenges for Twenty-First-Century Cities. *Publishing models and article dates explained*, 19(1), 81-102.
- Razavian, M. T. (2010). *Urban development management*. Publications, peyvand-no
- Ruth, M., & Franklin, R. S. (2014) Livability for all? Conceptual limits and practical implications. *Applied Geography*, 49, 18-23.
- Saitluanga, L.B. (2013). Spatial Pattern of Urban Livability in Himalayan Region: A Case of Aizawl City. India, *Article in Social Indicators Research*, 177(2), 541-559.
- Sarvar, R., sobhani, N., hamidi mohammadi, S., & akbari, M. (2018). Strategic analysis and management of the modernization of old (Case: Shahindezh). *geographical planning of space quarterly journal*, 7(26), 83-100. (in Persian)
- Satu, S.A., & Chiu, RLH. (2017). Livability in dense residential neighbourhoods of Dhaka. *Housing Studies*, 34(3), 1-22.
- Satu, SA. & Chiu, RLH. (2019). Livability in dense residential neighbourhoods of Dhaka. *Housing Studies*, 34(3), 538-559.
- Shamaei, A., Sasanpour, F., Soleimani, M., Ahadnejad, M., & Heidari, T. (2017). The Analysis of Livability in Urban Distressed Areas: old textures of Zanjan (A Case Study). *human geography research quarterly*, 48(4), 783-799. (in Persian)
- Shankar, R., & Shah, A. (2003). Bridging the Economic Divide within Countries: A Scorecard on the Performance of Regional Policies in Reducing Regional Income Disparities. *World Development*, 31(8), 1421-1441.
- Soleimanmoghadam, P., Ghandhari, M., & Piri, F. (2019). Analysing livability and vitality of urban eroded structures (A Case study of Ameri neighborhood of Ahvaz). *urban structure and function studies*, 5(17), 93-114. (in Persian)
- Soltanzadeh, V. (2009). Investigating the factors affecting public participation in the process of reviving the dilapidated fabric of Tabriz. (in Persian)
- Song, Y. (2011). A livable city study in china: using structural Equation models, thesis submitted in statistics. Department of statistics Uppsala university
- Tahmasebzade, F., & khademolhoseiny, A. (2018). Spatial analysis of social justice in urban areas (case study of the city of Isfahan). *journal of geography and environmental studies*, 7(26), 17-28. (in Persian)

- Taleshi Anbohi, M., Aghaeizadeh, E., & Jafari Mehrabadi, M. (2019). Assessment on Livability of Urban Deteriorated Fabrics: A Case Study of Qazvin. *Journal of Sustainable City*, 2(3), 78-59. (in Persian)
- Teng Chey, kh. (2012). The CLC framework for livable and sustainable cities. *Urban solutions Journal*, 1, 54-70.
- United Nations. (2020). *World Urbanization Prospects - The 2011 Revision*. New York.
- World Commission on Environment and Development. (1987).

How to cite this article:

Hekmat nia, H., Mousavi, M. N., Sobhani3, N., & Salmanzadeh, S. (2020). Analysis and Evaluation of Viability in Urban Worn-out Textures (A Case Study of Shahindej). *Journal of Studies of Human Settlements Planning*, 17(1), 33-47.

ارجا به این مقاله:

حکمت نیا، حسن؛ موسوی، میرنجف؛ سبحانی، نوبخت و سلمانزاده، سینا. (۱۴۰۱). تحلیل و ارزیابی زیست پذیری در بافت‌های فرسوده شهری (مطالعه موردی: شاهین‌دژ). *فصلنامه مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی*، ۱۷ (۱)، ۳۳-۴۷.

فصلنامه علمی

مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی